

Міжнародна практика банкрутств та українські реалії за умов глобальної нестабільності

АНОТАЦІЯ. В умовах підвищення нестабільності в світовій економіці, у статті проаналізовано загальні тенденції світового корпоративного ринку в контексті порушення справ про банкрутство. Описано галузі економіки, які є найуразливішими до фінансової нестабільності та висвітлено найбільші корпорації, які збанкрутували в 2014 році. Проаналізовано несприятливий фінансовий стан корпоративного ринку США в останні роки та загальні тенденції, які притаманні американській економіці в контексті наведеної теми. Розглянуто динаміку банкрутства українських підприємств і проаналізовано галузі економіки, які є найуразливішими до фінансової нестабільності. Описано найбільші підприємства, які збанкрутували в 2014 році. У статті згадано загальні причини банкрутства українських підприємств. Описано необхідність антикризового управління як на корпоративному, так і на державному рівнях з метою запобігання порушення справ про банкрутство та висвітлено загальні риси зарубіжних і вітчизняних систем державного регулювання банкрутства.

КЛЮЧОВІ СЛОВА. Банкрутство, динаміка банкрутства, аналіз світового банкрутства, банкрутство американських корпорацій, банкрутство українських підприємств.

Вступ

Нестійкий стан глобальної економіки, що спостерігається в останнє десятиліття, негативно впливає на продуктивність багатьох підприємств. На сьогоднішній день існує чітка тенденція до збільшення числа порушених справ про банкрутство при негативному впливі зовнішніх факторів. У сучасній економічній науці особливу увагу стали приділяти аналізу динаміки банкрутства підприємств. Існує чітке розуміння того факту, що чим більше тенденцій у цій проблемі буде розглянуто, то тим ефективніші та відповідніші інструменти антикризового фінансового менеджменту будуть використовуватися. Це, у свою чергу, матиме позитивний вплив як на національні економічні інтереси, так і на процвітання світової економіки в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У контексті глобальної економічної нестабільності — стану, який останнім часом став характерним для світової економіки, — актуальність аналізу банкрутства піднялася до нового рівня. Ця тема знайшла своє відображення в дослідженнях багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. У статті були використані роботи з аналізу тенденцій банкрутства світових корпо-

¹ **Фролова Тетяна Олександрівна** — доктор економічних наук, професор кафедри міжнародних фінансів ДВНЗ «Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана». Сфера наукових інтересів: корпоративні стратегії глобального інвестиційного бізнесу. Електронна адреса: frolov_7@ukr.net
Гончар Ігор Олегович — аспірант кафедри міжнародних фінансів ДВНЗ «Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана». Сфера наукових інтересів: антикризовий фінансовий менеджмент ТНК. Електронна адреса: IgorGoncharUA@gmail.com

рацій зарубіжних учених Ч. Оулермана і М. Дугласа², Л.Ханта³, Л. Кросс і Р. Мура⁴. Серед вітчизняних учених, які досліджували феномен банкрутства та відповідного антикризового менеджменту, у статті були використані роботи: П.В. Брінь і А.Ю. Бондаренко⁵, Є.В. Мниха⁶, О. Одосія⁷, І.В. Олександренка та Л.І. Іщука⁸, Є.М. Руденка⁹, В.В. Храпкіної та О.П. Чучко¹⁰.

У цих роботах автори розкрили сутність і природу таких понять, як «економічна криза», «банкрутство» і «санация», було проаналізовано причини і наслідки кризи для компаній та економіки в цілому.

Мета статті. Проаналізувати динаміку банкрутства глобальних корпорацій та українських компаній: знайти спільні та відмінні риси, виявити основні причини банкрутства.

Світові тенденції у порушених справах про банкрутство за галузями підприємницької діяльності

У сучасних умовах фінансовий стан багатьох комерційних організацій погіршується через ефект збільшення глобальної економічної нестабільності. Таким чином, щорічні звіти про банкрутство відображають ново доданих глобальних гравців у своїх статистичних даних.

Бізнес-словник надає визначення банкрутства, як юридичної процедури ліквідації бізнесу (або майна, що належить фізичній особі), яка не може повною мірою оплатити свої борги зі своїх поточних активів. Банкрутство може бути оголошено самим неспроможним боржником (так зване «добровільне банкрутство»), або воно може бути надано при судовому наказі за кредиторським клопотанням (так зване «недобровільне банкрутство»). Двома основними цілями, які переслідує банкрутство, є:

1) справедливе врегулювання правових вимог кредиторів шляхом розподілу активів боржника;

² Charles M. Oellermann United States: The Year In Bankruptcy: 2014 / Charles M. Oellermann and Mark G. Douglas, 2015 [Electronic resource]. — Access mode: <http://www.mondaq.com/>

³ Leslie Hunt. What is bankruptcy? / Official site of Bankrate [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bankrate.com/finance/basics/what-is-bankruptcy.aspx>

⁴ Loretta R. Cross United States: Lessons From The Tronox Bankruptcy / Loretta R. Cross and Robert L. Moore, Jr. 2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mondaq.com/>

⁵ Брінь П.В. Аналіз сучасного стану інституту банкрутства України / Брінь П.В., Бондаренко А.Ю. // Вісник НТУ «ХПІ». — №69. — 2013

⁶ Мних Є.В. Економічний аналіз: підручник / Є.В. Мних. — К.: Знання, 2011 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://pidruchniki.com/>

⁷ Одосій О. Девальвація гривні — результат некомпетентності влади чи об'єктивна реальність? Official site of Commons [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://commons.com.ua/devolvatsiya-grivni/>

⁸ Олександренко І.В. Основні причини банкрутства підприємств / Олександренко І.В., Іщук Л.І. // Економічний форум. — №2. — 2015.

⁹ Руденко Є.М. Сучасні тенденції банкрутства в Україні та заходи запобігання неплатоспроможності вітчизняних підприємств / Є.М. Руденко // Науковий вісник Херсонського державного університету. — 2014. — №5. — Ч. 3. — С. 21–25.

¹⁰ Храпкіна В.В. Адаптація світового досвіду антикризового управління в Україні / В.В. Храпкіна, О.П. Чучко // Технологический аудит и резервы производства. — № 1/7(21). — 2015.

2) забезпечення боржника можливістю для нового старту¹¹.

Відповідно до Кодексу США про банкрутство (КПБ), термін банкрутство може розглядатися у двох аспектах, відповідно до розділів Кодексу №7 та №13.

Розділ 7 — найбільш відомий як ліквідація. Як правило, займає від чотирьох до шести місяців з дати подачі заяви до остаточного рішення. Компанія може подати заяву тільки один раз на шість років. Ця форма банкрутства в основному дозволяє позивачу відмовитися від активів в обмін на списання своїх боргів. Цей варіант найбільш підходить для компаній, які мають небагато активів, часто мало або взагалі ніякого доходу, і багато боргів.

Розділ 13 — боржники повинні пройти «перевірочний тест», який означає, що коли вони подають позов, їхній дохід повинен бути меншим за середній дохід у їхньому штаті. Якщо дохід боржника вище середнього по штату і компанія може дозволити собі заплатити 100 дол. США в місяць на погашення боргу, то позивач буде змушений подати на банкрутство у відповідності з розділом 13¹².

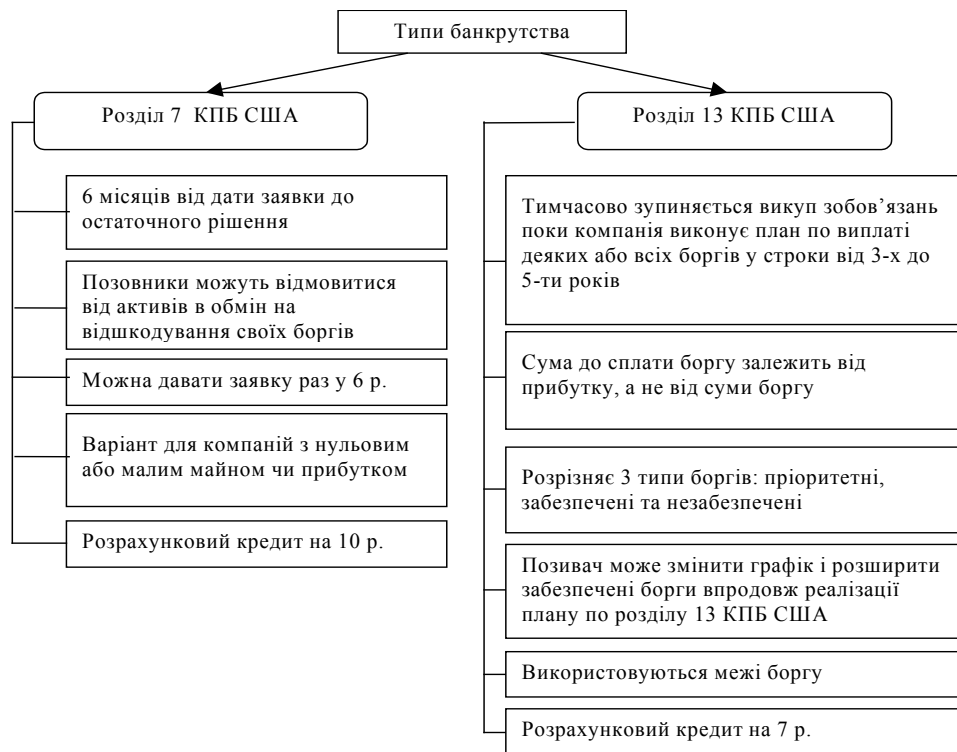
Коротке порівняння розділів 7 і 13 Кодексу США про банкрутство наведено на рис. 1.

Згідно з дослідженням New Generation Research, у 2014 році банкрутства зазнали абсолютно різні галузі економіки: енергетика, суднобудівництво, телекомунікації, нафтовидобувна сфера. Збанкрутували такі промислові гіганти, як Energy Future Holdings Corp., із загальними активами на суму 40.970 млн дол. США, NII Holdings, Inc. — 8.679 млн дол. США, Genco Shipping & Trading Limited — 2,957 млн дол. США та ін. Детальнішу інформацію про банкрутство найбільших ТНК у 2014 році наведено в табл. 1 у порядку убутання загальної розрахункової кількості активів (млн дол. США).

Згідно з аналізом New Generation Research, у 2014 році середній показник активів за клопотанням про банкрутство виріс до найвищого рівня з 2009 року, знову в значній мірі у результаті величезного розміру енергетичної компанії Energy Future. Середня кількість активів у 2014 році склала 1,3 млрд дол. США, порівняно із 600 млн дол. США у 2013 р. На додаток до того, що Energy Future була найбільшим банкрутом серед інших збанкрутованих підприємств у 2014 році, ця компанія також була четвертою за розміром (за виключенням суто фінансових компаній) банкрутом за всі часи. Три найбільших історичних банкрутства (знову ж, за винятком чисто фінансових компаній) були WorldCom у 2002 році, General Motors у 2009 році і Enron у 2001 році.

¹¹Business Dictionary [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.businessdictionary.com/definition/bankruptcy.html>

¹²Leslie Hunt. What is bankruptcy? / Official site of Bankrate [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bankrate.com/finance/basics/what-is-bankruptcy.aspx>

Рис. 1. Основні характеристики типів банкрутства в США¹³

Таблиця 1

БАНКРУТСТВО НАЙБІЛЬШИХ ТНК У 2014 р.¹⁴

Назва компанії	Дата банкрутства	Галузь економіки	Активи, млн дол. США
Energy Future Holdings Corp.	4/29/2014	Енергетика	40,970
NII Holdings, Inc.	9/15/2014	Оператор мобільного зв'язку	8,679
Genco Shipping & Trading Limited	4/21/2014	Океанічні транспортні суда	2,957
Momentive Performance Materials Inc.	4/13/2014	Виробництво силікону та сучасних матеріалів	2,694
USEC Inc.	3/5/2014	Енергетика	2,266
Eagle Bulk Shipping Inc.	8/6/2014	Морські вантажні перевезення	1,723

¹³Розроблено авторами на основі: *Leslie Hunt*. What is bankruptcy? / Official site of Bankrate [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bankrate.com/finance/basics/what-is-bankruptcy.aspx>

¹⁴New Generation Research — Experts in bankruptcy research. 2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bankruptcydata.com/>

Продовження табл. 1

Назва компанії	Дата банкрутства	Галузь економіки	Активи, млн дол. США
Endeavour International Corporation	10/10/2014	Нафто-видобуток	1,525
First Mariner Bancorp	2/10/2014	Банківський холдинг	1,378
James River Coal Company	4/7/2014	Видобуток та продаж вугілля	1,204
GT Advanced Technologies Inc.	10/6/2014	Забезпечення для електроенергетики	1,187
Revel AC, Inc. (2014)	6/19/2014	Казино та відпочинок	1,148
Sorenson Communications, Inc.	3/3/2014	Продукти та послуги з телекомунікацій	645
Tuscany International Drilling Inc.	2/2/2014	Послуги у сфері нафтовидобутку	645
MModal Holdings, Inc.	3/20/2014	Охорона здоров'я	627
Global Geophysical Services, Inc. (Autoseis)	3/25/2014	Постачальник сейсмічних даних	553
Dolan Company, The	3/23/2014	Послуги в інформаційній сфері	450
Dendreon Corporation	11/10/2014	Біотехнології	434
Brookstone, Inc.	4/3/2014	Роздрібна торгівля	406
Coldwater Creek Inc.	4/11/2014	Роздрібна торгівля	346
UniTek Global Services, Inc.	11/3/2014	Безпроводна телекомунікація	271

Зменшення числа заяв щодо банкрутства публічних компанії (визначаються як компанії з публічно виставленими на продаж акціями або боргом) також узгоджується з недавнією активністю, яка спостерігалася в секторі підприємницьких банкрутств у цілому. Дослідження New Generation Research повідомляє, що як серед публічних, так і приватних компаній кількість банкрутств значно зменшилась з 2007 року, і 2014 рік не виявився винятком: у 2014 році було зменшення кількості порушених справ про банкрутство на 19 % у порівнянні з 2013 роком, а також різке зменшення порушених справ про банкрутство на 44 % порівняно з 2012 роком.

Серед публічних компаній США, у 2014 році спостерігалась загальна тенденція для останніх років з порушення справ про банкрутство в спектрі багатьох галузей промисловості. Це являє собою помітне відхилення від циклів банкрутства (1) 2000–03 та (2) 2008–09, які були чітко переважними для деяких галузей (телекомунікації / технології та фінансові послуги, відповідно). Як і в 2013 і 2012 роках, сфери охорони здоров'я і медичної промисловості у 2014 році були лідерами по кількості порушених справ про банкрутство: приблизно

15 % від загального обсягу порушених справ про банкрутство. Іншими сферами, які були найбільш вразливими до банкрутства були — нафтогазовий сектор та роздрібна торгівля.

Структуру світових корпоративних банкрутств у 2014 р. за галузями економіки наведено на рис. 2.

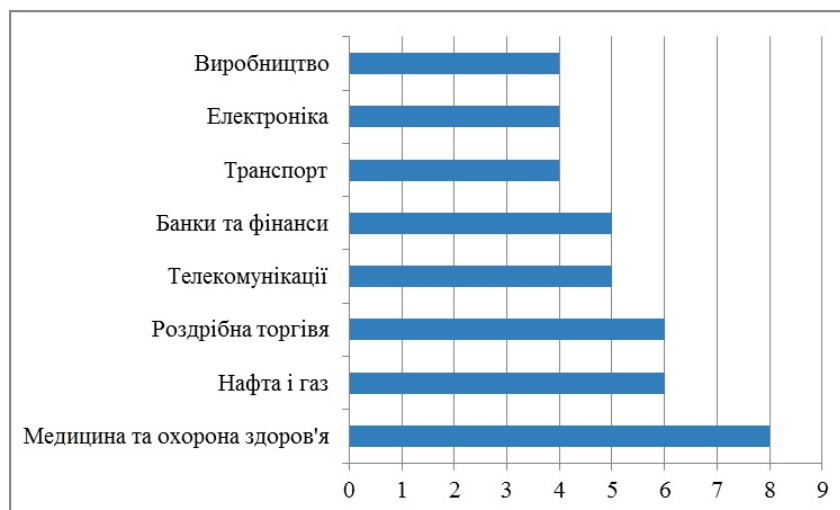

Рис. 2. Світові корпоративні банкрутства за галузями економіки, 2014 р.¹⁵

У порівнянні із світовими показниками, США відзвітували про найоптимістичніше економічне, підприємницьке та фінансове становище у 2014 р. Розвиток за кордоном був менш надійним через рецесію у Європі та Японії, стагнації в зростанні економіки Китаю, ваги міжнародних санкцій на Росію через її втручання в Криму і Україні, дефолту Аргентини за своїми суверенними боргами вдруге за 13 років, кризи в Венесуелі через падіння цін на нафту, спустошуючої громадянської війни та ісламських бойовиків у регіонах Близького Сходу, а також результатів впливу вірусу Еболи в Західній Африці.

Аналіз американського корпоративного сектору через призму порушених справ про банкрутство за галузями економіки

Згідно з урядовими даними, опублікованими 23 грудня, економіка США зростала найшвидшими темпами більш ніж за десятиліття з липня по вересень — останній знак того, що економічне відновлення йшло повним ходом. Міністерство торгівлі США повідомило, що в

¹⁵ New Generation Research — Experts in bankruptcy research. 2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bankruptcydata.com/>

жовтні зростання валового внутрішнього продукту (ВВП) побило середньорічний показник в 5 % у третьому кварталі зі швидкістю зростання, якої не бачили з 2003 року.

Динаміка у порушенні справ про банкрутство в США продовжила тенденцію до пониження: Адміністративне судове управління США повідомило про загальну кількість у 28 319 порушених справ про банкрутство у 2014 р., що на 19 % менше порівняно з 34 892 порушеними справами про банкрутство у 2013 р.

Дані по видам порушення справ про банкрутство 2014 році мали схожу ситуацію. Згідно системи ERIQ, загалом заяв щодо комерційних банкрутств за 2014 р. було 34455, що на 22 % менше від 44083 заяв за 2013 рік. Заяв щодо банкрутства згідно розділу 13 КПБ США у 2014 році було 5172, порівняно з 6598, які були порушені в 2013 році. Заяв щодо банкрутства згідно розділу 7 КПБ США у 2014 році було 21211 порівняно з 27662 у 2013 році¹⁶.

Кількість порушених справ про банкрутство американськими публічними компаніями у 2014 році було 52. Це була найменша кількість заяв щодо публічних банкрутств принаймні з 1980 року (і, можливо, за весь час). У 2013 році була 71 заява публічної компанії, у той час як у 2012 році 87 публічних компаній порушили справу про банкрутство. У розпал Великої рецесії 138 публічних компаній порушили справу про банкрутство в 2008 році і 211 компаній у 2009 році. Загальна вартість активів 52 публічних акціонерних товариств, що порушили справу про банкрутство в 2014 році, склала 71,8 млрд дол. США. Уже третій рік поспіль найбільше число банкрутств спостерігається в області охорони здоров'я і медичному секторі, за яким йдуть галузі нафти і газу, роздрібної торгівлі, телекомунікації, транспорту, банківської справа і фінансів, а також електроніки.

У 2014 році 11 публічних компаній потрапили до списку банкрутів-мільярдерів у порівнянні із 10 публічними компаніями в 2013 році. Враховуючи заяви приватних і муніципальних компаній, клуб доларових мільярдерів нарахував у 2014 році 13 компаній.

Дванадцять публічних і приватних компаній з активами понад 1 млрд дол. США вийшли з банкрутства в 2014 році, в тому числі шість з яких були в тих 13 публічних і приватних компаніях-мільярдерах, які порушили справу про банкрутство в 2014 році. Продовжуючи тенденцію з 2012 року, більшість з цих компаній було реорганізовано, аніж ліквідовано або продано. Особливе місце серед них зайняв хімічний конгломерат WR Grace & Co., що поборов банкрутство у лютому 2014 року, більш ніж через 12 років після подачі заяви про банкрутство із зобов'язаннями, гарантованими сировинною продукцією.

¹⁶Charles M. Oellermann United States: The Year In Bankruptcy: 2014 / Charles M. Oellermann and Mark G. Douglas, [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mondaq.com/>

Федеральна корпорація із страхування вкладів (далі «ФКСВ») закрила 18 банків у 2014 році порівняно з 24 банками в 2013 році. Це являє собою найменшу кількість банкрутств банків з 2007 року. У той час коли в 2010 році було 157 банкрутств банків і 140 у 2009 році, в розпал і відразу після Великої рецесії.

Складений список із Топ-10 порушених публічними компаніями справ про банкрутство в 2014 році показує, що США в значній мірі подолали ті перевищення, зловживання, і непередбачливість, які домінували в ситуації з банкрутством під час фінансової кризи 2007-08 рр. і подальшої Великої рецесії. Продовжуючи тенденцію, що почалася в 2012 році, збанкрутував тільки один представник сфери банківських і фінансових послуг. Решта компаній відображають сучасніший стан ринку, в тому числі у падінні вартості вантажних перевезень по всьому світу (дві компанії) і видобутку палива, електрики і цін на ядерну електроенергію (чотири компанії). Інші дебітори по Топ-10 списку за 2014 рік збанкрутували через продукти / інфраструктурне застарівання, уповільнення економічного зростання за кордоном, і невідповідного дизайну продукту. Кожна компанія, що потрапила до списку Топ-10 у 2014 році, зазнала банкрутства з активами на суму понад 1 млрд дол. США. П'ять з 10 корпорацій подали заяву на банкрутство і вийшли з нього в 2014 році — усі, крім однієї, що була реорганізована (потрапила до власності, з єдиним винятком, до кредиторів).

Таким чином, найбільшими Американськими ТНК, які збанкрутували в 2014 р., були:

1) Dallas, Texas Energy Future Holdings Corp. («Energy Future») потрапила на перше місце в список Топ-10 2014 року, коли порушила справу про банкрутство 29 квітня 2014 р. в окрузі Делавера з активами в 41 млрд дол. США і 49 млрд дол. США боргу. Після місяців спекуляцій на тему того, коли компанія подасть заяву, постачальник електроенергії порушив справу про банкрутство, щоб здійснити реструктуризацію, а потім розділити компанію між групами кредиторів і ліквідувати більш ніж 26 млрд дол. США боргу. Раніше відомий як TXU Corp., Energy Future в 2007 році був предметом справи про найбільшу позику за весь час. Але цього не було зроблено через боргові навантаження і падіння тарифів на електроенергію, викликаних стрімким падінням цін на природний газ, видобутком сланцевих порід газу, що зумовили перенасичення ринку.

2) *NII Holdings, Inc.* («NII»), Reston, телекомунікаційна компанія заснована в Вірджинії, з 13,6 тис. співробітниками, зайняла друге місце в списку Топ-10 2014 року, коли вона подала заяву на захист від банкрутства в Південному окрузі Нью-Йорка 15 вересня 2014 року, з активами на суму 8,7 млрд дол. США і \$ 3,5 млрд дол. США боргу. Через свої дочірні компанії НДІ надавала послуги бездротово-

го зв'язку під назвою Nextel у Бразилії, Мексиці, Аргентині та Чилі. Раніше відома як Nextel International, Inc., НІІ змінила свою назву в грудні 2001 року й уникла банкрутства в листопаді 2002¹⁷.

Аналіз українських підприємств через призму порушених справ про банкрутство за галузями економіки

Банкрутство та неплатоспроможність — це категорії ринкової економіки, які описують фінансовий стан суб'єктів господарювання. Згідно із ЗУ «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» під банкрутством розуміють визнану господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність і задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури¹⁸.

Глобальні потрясіння на світовому корпоративному рівні не оминули й українські реалії. В такі періоди механізм банкрутства є своєрідним критерієм відбору ефективніших підприємств. Щоб оцінити масштаби кризових явищ, необхідно проаналізувати кількість порушених справ про банкрутство суб'єктів господарювання (рис. 3).

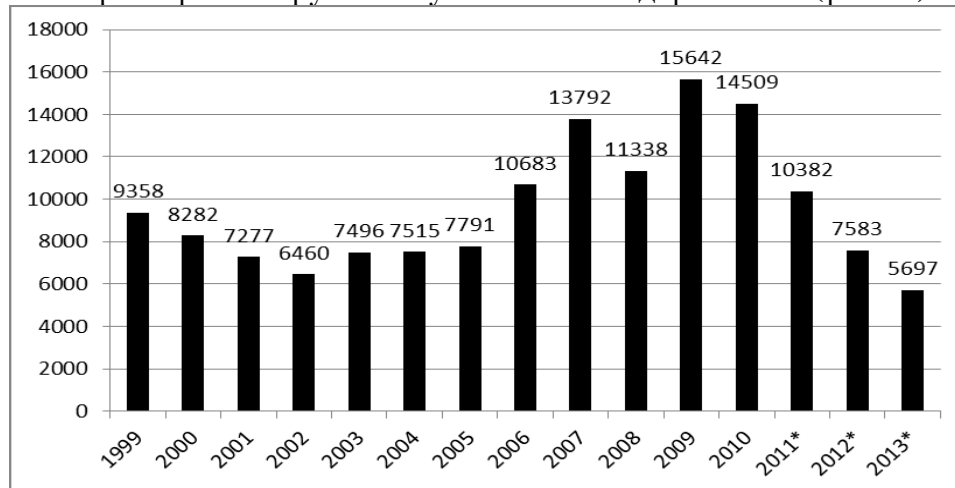

Рис. 3. Кількість порушених справ про банкрутство підприємств у період 1999–2013 рр.¹⁹

¹⁷ Charles M. Oellermann United States: The Year In Bankruptcy: 2014 / Charles M. Oellermann and Mark G. Douglas, 2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mondaq.com/>

¹⁸ Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

¹⁹ Руденко С.М. Сучасні тенденції банкрутства в Україні та заходи запобігання неплатоспроможності вітчизняних підприємств / С.М. Руденко // Науковий вісник Херсонського державного університету. — 2014. — №5. — Ч. 3. — С. 21–25.

Якщо для світового корпоративного ринку банкрутство є характерним для усіх галузей економіки та приватного сектору, то для України в загальній кількості збанкрутілих підприємств у 2013 році основною особливістю є масове банкрутство у галузі сільського господарства та зростання чисельності державних підприємств-банкрутів. Одночасно збільшується кількість підприємств, що отримують збитки від своєї діяльності, а отже мають передумови для банкрутства в майбутньому.

Фінансовий результат великих і середніх підприємств у першому кварталі 2014 р. у цілому склав 128,5 млрд грн (до оподаткування) проти прибутку в 1,3 млрд грн. При цьому кількість збиткових підприємств України істотно зросла та склала 50 % від загального числа проти 45,3 % за три перших місяці 2013 року.

Підприємства України, за винятком малих підприємств і бюджетних установ, у січні–вересні 2014 року отримали 168,026 млрд грн збитку до оподаткування, у той час як за аналогічний період минулого року було отримано 24,106 млрд грн прибутку. У січні–вересні порівняно з аналогічним періодом минулого року фінансовий результат прибуткових підприємств збільшився на 68,2 % — до 215,507 млрд грн. Одночасно фінансовий результат збиткових підприємств зріс у 3,7 разу — до 383,533 млрд грн. У 2013 році українські підприємства отримали 24,722 млрд грн прибутку до оподаткування, що в 3,4 разу нижче показника за 2012 рік.

У 2014 році чисельність підприємств, що отримали збиток від господарської діяльності, відрізняється за видами економічної діяльності та за регіонами країни. Так, найбільше зростання збитків, більш ніж у 5 разів, показали підприємства, що працюють у галузях сільського господарства, професійної і наукової діяльності, охорони здоров'я, операцій з нерухомістю.

Найбільше зростання прибутку, в 4 рази, зафіксоване у фінансовій і страховій діяльності, а також у галузях мистецтва, спорту і відпочинку. Тому можна передбачити, що саме підприємства тих галузей, де отримуються найвищі збитки, мають надалі найвищий ризик банкрутства. Можна сказати, що регіони з меншою питомою вагою промислових підприємств також мають менше передумов для зростання чисельності збанкрутілих підприємств на своїй території²⁰.

У 2014 році найбільшими суб'єктами господарювання в Україні, що зазнали банкрутства, були:

1) Агрохолдинг «Мрія»: У серпні 2014 року агрохолдинг «Мрія» допустив технічний дефолт за своїми облігаціями. Заборгованість «Мрії» перед кредиторами досягла 1,3 млрд грн. Компанія пояснила свої проблеми складною ситуацією на аграрному ринку в 2014 р.: від зниження світових цін на основні сільськогосподарські продукти до

²⁰Олександренко І.В. Основні причини банкрутств підприємств / Олександренко І.В., Ішук Л.І. // Економічний форум. — №2. — 2015.

втрата частини внутрішніх ринків (Крим, Донбас) і дефіциту позикових коштів на фінансовому ринку²¹;

2) Банк «Форум»: у березні 2014 р. було прийнято рішення про введення тимчасової адміністрації.

Після введення зовнішнього управління був оголошений конкурс з відбору потенційних інвесторів, на який подав заявку мажоритарний власник «Форуму» — компанія Yernamio Consulting.

Однак її пропозиції (направити на викуп додаткової емісії акцій банку \$50 млн і 1,4 млрд грн) були відкинуті, оскільки Фонд вимагав передбачити капіталізацію банку не менше ніж на 3,4 млрд грн для приведення його нормативів у відповідність з вимогами Нацбанку. У результаті в червні було прийнято рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідації «Форуму».

3) Запорізький алюмінієвий комбінат: у грудні 2014 р. Запорізький окружний адміністративний суд ухвалив рішення ліквідувати монопольного виробника алюмінію в Україні — ПАТ «Запорізький алюмінієвий комбінат» (ЗАЛК). Від'ємний розмір чистих активів склав -1,5 млрд. грн, при статутному капіталі 155,6 млн. грн, і в загальній сумі борги сягнули майже в 2 млрд грн.

4) Чорноморський суднобудівний завод: у серпні 2014 р. господарський суд Миколаївської області затвердив реєстр вимог кредиторів до підприємства на загальну суму 1 млрд грн;

5) Жидачівський целюлозно-паперовий комбінат — один з найбільших в Україні виробників гофрокартонної тари: компанія подала запит на банкрутство в грудні 2014 р. із оголошеним боргом до кредиторів на загальну суму в 400 млн грн²².

Таким чином, дані щодо найбільших банкрутств у 2014 році наведено у табл. 2.

Таблиця 2

БАНКРУТСТВО НАЙБІЛЬШИХ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ У 2014 Р.²³

Назва компанії	Галузь економіки	Борг, млн грн
Мрія	Сільське господарство	15600*
Форум	Банківська справа	3400
Запорізький алюмінієвий комбінат	Виробництво алюмінію	2000
Чорноморський суднобудівний завод	Судно-будівництво	1000
Жидачівський целюлозно-паперовий комбінат	Целюлозно-паперове виробництво	400

* 1300 млн. дол.. США згідно офіційного курсу НУБ на 08.2014.

²¹Official site of Bankruptcy and Liquidation in Ukraine. Топ-5 банкрутств в Україні в 2014 році [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://bankruptcy-ua.com/articles/194>

²²Businessua. Найгучніші банкрутства 2014 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://businessua.com/banki/16266naiguchnishi-bankrutstva-2014-rokuio.html>

²³Складено авторами на основі: Official site of Bankruptcy and Liquidation in Ukraine. Топ-5 банкрутств в Україні в 2014 році [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://bankruptcy-ua.com/articles/194>

І.В. Олександренко²⁴ стверджує, що до основних причин неплатоспроможності українських підприємств можна віднести:

- інфляційні процеси. Індекс інфляції в Україні в 2014 році був найбільшим і становив 124,9 %. Для порівняння у 2013 році — 100,5 %, а в 2012 році — 99,8 %;

- нестабільність на фінансовому та валютному ринках;

- значне знецінення національної валюти.;

- нестабільна політична та економічна ситуація. Зокрема, значне підвищення ціни на газ і бензин, збільшення собівартості продукції.

Нестабільність національної валюти слід розглядати як одну з головних причин щодо порушення справ про банкрутство великими підприємствами за останні 2 роки.

О. Одосій²⁵ наводить графік (рис. 4), який зображує динаміку міжнародних резервів, зовнішнього державного боргу України та офіційного курсу гривні щодо долара США.

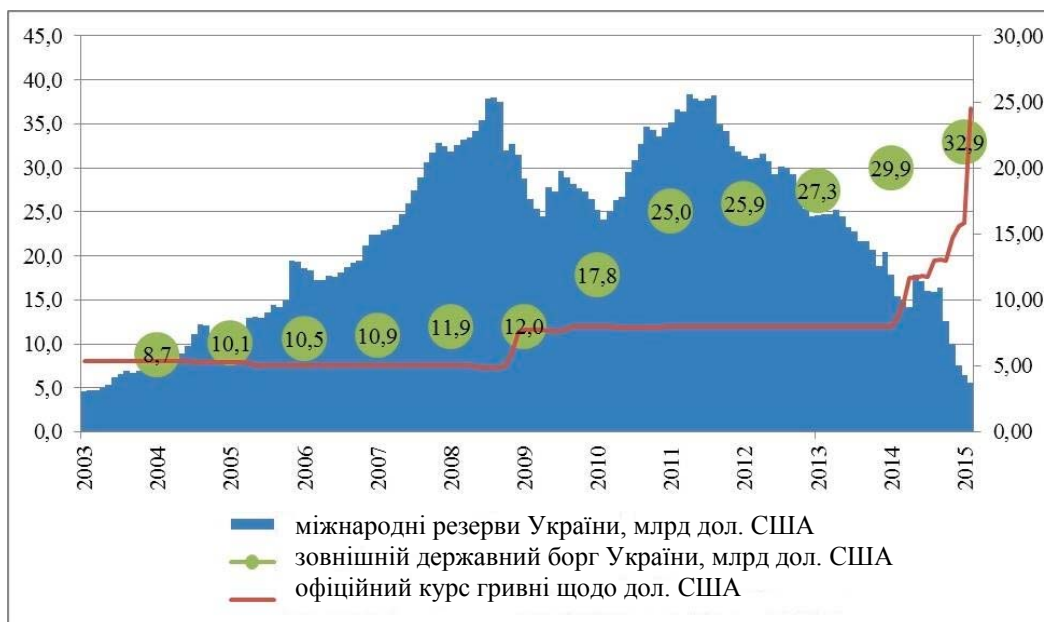

Рис. 4. Динаміка міжнародних резервів, зовнішнього державного боргу України та офіційного курсу гривні щодо долара США²⁶

²⁴Олександренко І.В. Основні причини банкрутств підприємств / Олександренко І.В., Ішук Л.І. // Економічний форум. — №2. — 2015.

²⁵Одосій О. Девальвація гривні — результат некомпетентності влади чи об'єктивна реальність? Official site of Commons [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://commons.com.ua/devalvatsiya-grivni/>

²⁶Одосій О. Там само.

Більшість підприємств України знаходяться або в кризовій ситуації, або на межі кризи. Підприємствам необхідно створити систему заходів, що допоможе завчасно спрогнозувати банкрутство, виявити негативні кризові явища та застосувати заходи антикризової політики управління щодо недопущення чи подолання фінансової кризи.

П.В. Брін²⁷, при аналізі інституту банкрутства в Україні, відокремлює кілька його головних причин. Перша проблема полягає в тому, що основним підходом до вирішення проблем існування збиткових підприємств у справі про банкрутство є не відновлення платоспроможності таких підприємств, а їх ліквідація. Другою значною проблемою інституту банкрутства в Україні є так звані «схемні» справи, коли банкрутство використовують з метою «відмивання» коштів або ж рейдерського захоплення майна боржника. Більше того, іншим аспектом є використання банкрутства як способу протидії «рейдерству».

Інститут банкрутства в Україні ще розвивається і не є досконалим. Реформи законодавчого регулювання системи банкрутства повинні покращити регулювання в цих сферах і має сприяти кращому захисту прав власності та підвищити інвестиційну привабливість Української економіки.

Головними недоліками діючого законодавства України про банкрутство є значна тривалість процедури (від 3 до 10 років), її висока вартість (до 42 % вартості майна боржника) та неефективність (сума відшкодування кредиторам до 7,9 %).

Діючий закон є вигідним переважно для недобросовісних боржників і сприяє існуванню неплатоспроможних і збиткових підприємств.

В. Храпкіна²⁸ наголошує на тому, що банкрутство є одним з небагатьох інститутів, у формуванні якого беруть участь усі країни світу. Тому його історію можна вивчати не тільки в часі, а й у просторі. Порівняльний аналіз систем регулювання банкрутства в країнах з розвинутою економікою можна провести за такими напрямками:

- спрямованість концепції регулювання банкрутства;
- її основний зміст; основні правові інструменти регулювання банкрутства.

Цей аналіз наведено в табл. 3.

Антикризове державне управління в країнах з розвинутою ринковою економікою виражається в різних формах. У США воно реалізується через вдосконалення законодавства в галузі зайнятості, збільшення робочих місць, особливо для молоді.

²⁷Брін П.В. Аналіз сучасного стану інституту банкрутства України / Брін П.В., Бондаренко А.Ю. // Вісник НТУ «ХПІ». — №69. — 2013.

²⁸Храпкіна В.В. Адаптація світового досвіду антикризового управління в Україні / В.В. Храпкіна, О.П. Чучко // Технологический аудит и резервы производства. — № 1/7(21). — 2015.

Таблиця 3

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОРДОННИХ І ВІТЧИЗНЯНОЇ СИСТЕМ
РЕГУЛЮВАННЯ БАНКРУТСТВА²⁹**

Країна / спрямованість концепції	Основний зміст концепції	Правові інструменти регулювання банкрутства
Франція / продебіторська	Зберегти діюче підприємство, робочі місця; задовольнити вимоги кредиторів	Спостереження при перших ознаках банкрутства. Ліквідація
Велика Британія / прокредиторська	Мінімізація втрат для платоспроможної сторони	Світова угода. Ліквідація
Німеччина / прокредиторська	Максимальне задоволення вимог кредиторів	Конкурсне виробництво. Ліквідація
США / продебіторська	Реорганізація переважніше ліквідації	Реорганізація. Ліквідація
Італія / продебіторська	Оздоровлення підприємств з метою підвищення рівня зайнятості	Контрольоване управління. Примусова ліквідація органів управління
Чехія / прокредиторська	Задоволення вимог кредиторів	Конкурсне виробництво. Ліквідація
Росія / продебіторська	Оздоровлення підприємств з метою оздоровлення економіки	Спостереження і санація. Ліквідація
Україна / продебіторська	Оздоровлення підприємств з метою оздоровлення економіки	Досудова і судова санація. Розпорядження майном боржника. Ліквідація

Іншою, не менш важливою сферою реалізації антикризового менеджменту в США є координація зусиль різних державних відомств щодо розробки та проведення економічної політики.

Є. Мних³⁰ пропонує використовувати санацію як механізм запобігання банкрутству та розвитку системи фінансового оздоровлення підприємства. Санація — це комплекс послідовних дій фінансового, економічного, технологічного, організаційного та соціального характеру, які націлені на подолання неплатоспроможності та відновлення прибутковості підприємства у довгостроковому періоді.

Таким чином, Е. Руденко³¹ зазначає, що уникнення банкрутства підприємств і своєчасність виявлення загроз фінансовій безпеці можливе за допомогою постійного моніторингу за діяльністю. Здійснення моніторингу передбачає проведення поточної діагностики стану підприємства та встановлення загроз і пріоритетів подальшого розвитку.

²⁹ Храпкіна В.В. Там само.

³⁰ Мних С.В. Економічний аналіз: підручник / С.В. Мних. — К. : Знання, 2011 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://pidruchniki.com/>

³¹ Олександренко І.В. Основні причини банкрутства підприємств / І.В. Олександренко, Л.І. Іщук // Економічний форум. — №2. — 2015.

Висновки

У 2014 році банкрутства зазнали абсолютно різні галузі економіки: енергетика, суднобудівництво, телекомунікації, нафтовидобувна сфера. У порівнянні із світовими показниками, США відзвітували про найоптимістичніше економічне, підприємницьке та фінансове становище у 2014 р. Адміністративне судове управління США повідомило про загальну кількість у 28319 порушених справ про банкрутство у 2014 р., що на 19 % менше порівняно з 34,892 порушеними справами про банкрутство у 2013 р.

Якщо для світового корпоративного ринку банкрутство є характерним для усіх галузей економіки та приватного сектору, то для України в загальній кількості збанкрутілих підприємств у 2013 році основною особливістю є масове банкрутство у галузі сільського господарства та зростання чисельності державних підприємств банкрутів.

У 2014 році чисельність підприємств, що отримали збиток від господарської діяльності, відрізняється за видами економічної діяльності та за регіонами країни. Так, найбільше зростання збитків, більш ніж у 5 разів, показали підприємства, що працюють у галузях сільського господарства, професійної і наукової діяльності, охорони здоров'я, операцій з нерухомістю.

На даний час більшість великих підприємств України знаходяться або в кризовій ситуації, або на межі кризи.

Це свідчить про доцільність і важливість постійної роботи з антикризового менеджменту як на макроекономічному рівні, так і на рівні ТНК. Сучасний менеджмент має широкий арсенал антикризових інструментів, які дозволяють діагностувати ознаки та ймовірність кризових явищ на підприємствах, стабілізувати критичне становище, розробити та запровадити дієві програми подолання стану кризи, забезпечити стійке зростання.

Список літератури

1. *Брінь П.В.* Аналіз сучасного стану інституту банкрутства України / Брінь П.В., Бондаренко А.Ю. // Вісник НТУ «ХПІ». — №69. — 2013.
2. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
3. *Мних Є.В.* Економічний аналіз: підручник / Є.В. Мних. К. : Знання, 2011 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://pidruchniki.com/>
4. *Одосій О.* Девальвація гривні — результат некомпетентності влади чи об'єктивна реальність? Official site of Commons [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://commons.com.ua/devolvatsiya-grivni/>
5. *Олександренко І.В.* Основні причини банкрутства підприємств / І.В. Олександренко, Л.І. Іщук // Економічний форум. — №2. — 2015.

6. Руденко Є.М. Сучасні тенденції банкрутства в Україні та заходи запобігання неплатоспроможності вітчизняних підприємств / Є.М. Руденко // Науковий вісник Херсонського державного університету. — 2014. — №5. — Ч. 3. — С. 21–25.
7. Храпкіна В.В. Адаптація світового досвіду антикризового управління в Україні / В.В. Храпкіна, О.П. Чучко // Технологический аудит и резервы производства. — № 1/7(21). — 2015.
8. Businessua. Найгучніші банкрутства 2014 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://businessua.com/banki/16266naiguchnishi-bankrutstva-2014-rokuuo.html>
9. Charles M. Oellermann United States: The Year In Bankruptcy: 2014 / Charles M. Oellermann and Mark G. Douglas, 2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mondaq.com/>
10. Leslie Hunt. What is bankruptcy? / Official site of Bankrate [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bankrate.com/finance/basics/what-is-bankruptcy.aspx>
11. Loretta R. Cross United States: Lessons From The Tronox Bankruptcy / Loretta R. Cross and Robert L. Moore, Jr. 2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mondaq.com/>
12. New Generation Research — Experts in bankruptcy research. 2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bankruptcydata.com/>
13. Official site of Bankruptcy and Liquidation in Ukraine. Топ-5 банкрутств в Україні в 2014 році [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://bankruptcy-ua.com/articles/194>
14. Official site of Business Dictionary [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.businessdictionary.com/definition/bankruptcy.html>

Стаття надійшла до редакції 01.10.2015